

C. B. Mclean, J. B. Christopher, R. L. Wolff: *A History of Civilization*, II vol. New York 1955 (Prentice-Hall, inc.)

Amerika'nın dünya ile artan alâkası, son onbeş yılda Dünya tarihi üzerindeki eserlerin çoğalması ile de kendini göstermiştir. Bu sahada en ciddi neşriyat arasında Prof. William L. Langer idaresinde bir heyet tarafından çıkarılmakta olan seriyi (Harper, New York) zikretmek lâzımdır. Bugün Amerikalı, tecrüdü devrindeki alâkasızlıktan sıyrılmıştır ve öteki kıtalardaki milletleri ve kültürlerini tanımak için büyük gayretler sarfetmektedir. Meselâ muhtelif üniversitelerde yeni yeni Yakın-Şark enstitü ve merkezlerinin kurulması bu arada zikre değer. Bilhassa umumi tarih öğretimine yardım etmek üzere yazılan "medeniyet tarihleri" son zamanlarda artmış ve gittikçe daha ileri bir mahiyet kazanmakta bulunmuştur.

Amerika'nın umumi tarih görüşü, eski kıtalardakinden tabii olarak farklıdır. Evvelâ, umumi tarih esas itibarile medeniyet tarihi olarak tefsir edilmektedir. Saniiyen, geçmiş tarih bugünü izah etmeli, ve bilhassa bugün en ileri safta Amerikalının temsil etmek istediği Batı medeniyetinin kaynaklarını incelemelidir.

Kısaca bu, umumi tarihin Amerikan zaviyesinden tefsiri demektir. Onun için eski kıtalardaki milletlerin tarihlerinin ana meseleleri sayılan bir çok mevzular bu kitaplarda yer bulmaz, ve binnetice bu "medeniyet tarihleri" de, tarihe muayyen bir kültürün veya zamanın zaviyesinden bakmaya alışmış benzerleri gibi, şüphesiz mühim noksanları ihtiva etmektedir.

Yukarıdaki kitap, umumi karakterlerine işaret ettiğimiz bu "medeniyet tarihleri"nden biridir. Fakat bir çok noktada onlardan daha mükemmeldir. Evvelâ eserin üç mütehasşısın elbirliği ile vücade getirilmiş olması, yapılan terkinin sağlam ve güvenilir karakterine işarettir. Her bahsin sonunda, seçilmiş en mühim eserler gösterilmek suretiyle, okuyucuya konu üzerinde derinleşmek imkânı verilmiştir.

Türkiye tarihinin böyle bir eserin yapısında nasıl yer aldığını incelemek vazifemizdir. Osmanlı tarihi üzerinde son yarım asrın araştırmalarını ihtiva eden derli-toplu bir eser bulunmadığı ve Hammer, Zinkeisen, ve Jorga'nın eserleri de teferruat içinde boğulmuş olduğu için, Amerikalı tarihçi bu konuda hakikaten güç bir durumdadır. H. A. Gibbons'un (*The Foundations of the Ottoman empire*) ve Creasy'nin (*Hist. of the Ottoman Turks*, II vol. London 1854-56) eserlerinin Osmanlı tarihinin ilk devri için hâlâ en esaslı me'haz olarak zikredilmesi bunu gösterir. Bittabi bu eserlere hâkim olan yanlış ve mutaassıp görüşler şimdi yeni bir yayılma sahası bulmuş oluyor. Meselâ ilk Osmanlıların tamamıyla göçebelere ibaret olduğu faraziyesi —ki Yunanlı asıdan bir müellif, G. Arnakis, son zamanlarda bunu ispat için yeni deliller bulduğunu sanmıştır— bu eserde de tekrarlanmıştır: Sözde "göçebe Türk fâtipleri" ne Yunanlılar yerleşik hayatı ve ziraati öğretmişler (Cilt I, s. 391). XIV. asırdan önce Küçük-Asya'da büyük Türk kitesinden, onun parlak medeniyetinden ve Osmanlıların onun bir ileri karakolu olduğu hakikatinden tamamıyla tecâhül etmek hâlâ anlaşılmas bir keyfiyettir. M. Fuad Köprülü'nün yirmi yıl önce o kadar esaslı bir şekilde gösterdiği bu hakikatın hâlâ umumi literatüre intikal etmemesi gariptir. Mamafih eserde Osmanlı Türklerinin ilerlemesi hakkında şu hüküm yerindedir: Bitinya Rum halkı ekonomik ve siyasi huzursuzluk dolayısıyla Türklere dönmüş, Türkler de dinî ve ırkî bir taassup göstermemişlerdir (s.391). İstan-

bul fethinde rol oynayan okadar mühim âmiller bir tarafa bırakılarak Macar topçusu Urban öne sürülüyor (s. 393). Bu, ikinci dünya harbinde zaferi, sade atom bombası kâşifine atfetmekten de mubalağalıdır sanırım. Rus Kazaklarını, Amerikan "pioneer"lerine benzetmek, Amerika'da maalesef yayılmakta olan yersiz bir mukayesedir. Kazakların istilâya çalıştıkları Türk-İslâm toprakları, herhalde iptidâî kızılderililerle meskûn "wilderness" değildi. Esere tabii bazı [tarih hataları da ister istemez kaymıştır. Edirne'nin pâyiataht yapılması 1356 olarak gösteriliyor. Bence umumiyetle kabul edilen 1365 de doğru değildir. Edirne'de Pâdişah için bir sarayın inşa edilmiş olması, o tarihte Bursa'nın terkedildiğine bir delil teşkil edemez. Yıldırım Bayezid zamanında dahi Bursa'nın esas pâyiataht olduğu muhakkaktır. Ozaman Bayazid'in yanında bulunan Schiltberger (*The Bondage and Travels of Schiltberger*, London 1879, s. 39) diyor ki: "*The Capital of Turkey is called Wursa*". Fakat Edirne'den bahsederken (s. 39) "*I have also been in Greece; The capital is Adranopoli*". Edirne, Rumeli'nin merkezi idi ve tabii Sultan o tarafta bulunduğu zaman Edirne'deki sarayında oturuyordu.

Sahife 322 de Ayasofya Camii olarak takdim edilen resim şüphesiz Bayezid Camiidir. Eserin ikinci tabında bu gibi hatalar kolayca düzeltilbilir. Kısaca, bizlere düşen büyük bir vazife var: İlmî esaslara göre yazılmış Türk tarihini dünya efkârına bir an önce sunmak.

H. İNALCIK

RICHARD E. KREUTEL : *Kara Mustafa vor Wien, Das türkische Tagebuch der Belagerung Wiens 1683, verfasst vom Zeremonienmeister der Hohen Pforte, Osmanische Geschichtsschreiber herausgegeben von Dr. R. E. Kreutel, Band 1.* (Verlag Styria, Graz, Wien, Köln).

Dr. Kreutel, Osmanlı devletinin Almanca konuşan milletlerle dörtüzyıl doğrudan doğruya temas halinde bulunarak modern Avrupa'nın teşekkülünde kalıcı bir tesir yaptığını işaret etmekle bir hakikat ifade etmektedir. Osmanlıların Viyana muhasaraları bu münasebetler tarihinde mühim dönüm noktalarıdır. Bu güne kadar 1529 ve 1683 muhasaraları üzerinde basılmış eserlerin miktarı 2500 ü aşmaktadır (Walter Sturminger, *Bibliographie und Ikonographie der Türken belagerungen Wiens 1529 und 1683*). Dr. Kreutel, bu geniş neşriyata rağmen, 1683 muhasarasına ait en mühim Türk kaynağının Batı ilim âlemince meçhul kalmış olmasına dikkati çekmektedir. Bu kaynak, muhasaranın Veziriazam yanında bulunan bir memur tarafından yazılmış rûznâmesidir. Osmanlı kaynaklarının ilk ve eşsiz mütehassısı Hammer-Purgstall dahi bunu kullanmamıştır. Bu rûznâme, Fındıklılı Mehmed ağa tarafından (*Silâhdar tarihi*) esas itibariyle iktibas olunmuş ve ilk defa Türk yazarları (general) Necati Salim ve Cevad Üstün, eserlerinde ondan istifade etmişlerdir. Bu kaynak, 1683 muhasarası için birinci derecede ehemmiyetlidir. Vekayi bakımından Râşid, Mehmet Giray ve Hasan Esirî gibi kaynaklardan çok daha sarih ve teferruatlıdır. Onu yazan memurun *Teşrifatçı Ahmet* olması lâzım geldiğini Dr. Kreutel kuvvetli delillerle ileri sürmektedir. Dr. Kreutel, rûznamenin aslını iki nüsha (Topkapı Sarayı Küt. Revan k. no: 1310 ve British Museum, Or. 6647) olarak tesbit etmiş ve onu, Silâhdar'daki şekli ile karşılaştırarak Almancaya tercüme etmiştir. Silâhdar, bu kaynağı, bazı tâbirler ilâvesi ve ehemmiyetli görmediği yer-